

УДК 811.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2617-3921.2021.19.49-60>

Вероніка Добродій,

магістр філології,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

orcid.org/0000-0002-1813-5494

м. Київ, Україна

Модус фамільярності комунікативної поведінки у когнітивно-дискурсивному висвітленні¹

Familiarity mode of communicative behavior in cognitive-discursive lighting

***Анотація.** У статті висвітлюється модус фамільярності як когнітивно-дискурсивний феномен, що є складником національної комунікативної поведінки. Постулюється теза про розмежування традиційного лінгвостилістичного підходу до розуміння фамільярності та сучасного когнітивно-семіотичного і дискурсивного ракурсів вивчення об'єкта дослідження. З огляду на попередні дослідницькі візії науковців, які дотримуються різних наукових позицій, надається визначення модусу фамільярності як семіотичного конструкта мовної/комунікативної свідомості і конститuenta національної комунікативної поведінки. Особливу увагу приділено зіставленню дефініцій фамільярності, зафіксованих у лексикографічних джерелах української і німецької мов. Відповідний словниковий матеріал і окремі приклади розмовних дискурсивних практик дозволили висвітлити когнітивно-дискурсивний характер функціонування і реалізації модусу фамільярності як одного з різновидів семіотичних модусів комунікативної поведінки та простежити специфіку досліджуваного феномена в німецькій комунікативній культурі. Особливо розглянуто традиційну диференціацію трьох*

¹ Статтю підготовлено в рамках проєкту 2020.02/0241 «Еколінгвістичні модуси дискурсивного простору України в європейському полікультурному континумі» за підтримки Національного фонду досліджень України.

рівнів емоційно-експресивного забарвлення лексики та відповідне виокремлення трьох стилів спілкування, зокрема й фамільярного. Реалізація когнітивно-семіотичного модусу фамільярності в межах нейтрального стилю спілкування регламентована специфікою дискурсивного простору, в якому відбувається національна комунікативна поведінка, а також соціальними/статусними, гендерними, віковими, професійними, спеціальними/фаховими і т.д. особливостями співрозмовників. Когнітивно-семіотичний модус фамільярності дотичний до зниженого стилю спілкування, але в поодиноких випадках може корелювати і з високим стилем, що залежить не лише від дискурсивного простору окремої лінгвокультури, а й від конкретних умов і обставин мовленнєвої взаємодії.

Ключові слова: фамільярність, фамільярний стиль, когнітивно-семіотичний модус, дискурсивна практика, комунікативна поведінка, німецька лінгвокультура.

Summary. *The article highlights the familiarity mode as cognitive-discursive phenomenon that is a component of national communicative behaviour. It postulates the distinction between the traditional linguistic and stylistic approach to understanding of familiarity and both modern cognitive-semiotic and discursive perspectives of investigating the object of study. Considering the previous research views of scholars who hold different scientific positions, the definition of the familiarity mode as a semiotic construct of language/communicative consciousness and a constituent of national communicative behaviour has been provided. Special attention is paid to the comparison of definitions of familiarity represented in lexicographic sources of the Ukrainian and German languages. Relevant vocabulary data material and some examples of conversational discursive practices allowed to highlight the cognitive-discursive nature of functioning and implementation of familiarity modus as one of the varieties of semiotic modes of communicative behaviour and to trace the specifics of the studied phenomenon in German communicative culture. The traditional differentiation of three levels of emotionally-expressive colouring of vocabulary and the corresponding separation of three styles of communication, including familiar one, have been considered separately. The implementation of the cognitive-semiotic familiarity mode within the neutral style of communication is regulated by the specifics of the discursive space in which the national communicative behaviour takes place, as well as social/status, gender, age, professional, special, etc. features of interlocutors. Cognitive-semiotic familiarity mode is related to a reduced style of communication, but in some cases may correlate with high style, which depends not only on the discursive space of a particular linguaculture, but also on the specific conditions and circumstances of speech interaction.*

Key words: *familiarity, familiar style, cognitive-semiotic mode, discursive practice, communicative behaviour, German linguaculture.*

Вступ. Комплексний когнітивно-дискурсивний підхід дозволяє акцентувати дослідницьку увагу на різновекторному дослідженні інтерактанта, мовна свідомість і мовленнєва поведінка якого

формується і функціують у певному дискурсивному просторі [1; 3; 5]. Завдяки відповідному ракурсу лінгвістичних досліджень стають можливими не лише детальна характеристика уявлень мовця, його комунікативних дій, мотивів, інтенцій та комунікативного середовища, але й подальша розробка/конструювання та імплементація моделей успішної мовленнєвої поведінки різних типів (кооперативної, проміжної, конфліктної тощо).

Отже, необхідність системного і комплексного аналізу модусної організації національної комунікативної поведінки представників конкретних лінгвокультур у полідисциплінарній перспективі, яка враховує лінгвосеміотичний, лінгвокогнітивний, дискурсивно-прагматичний і лінгвокультурний аспекти, зумовлює **актуальність** запропонованої теми дослідження. Важливим також залишається розширення епістемічної площини загальних положень і принципів теорії комунікації.

Метою статті є висвітлення модусу фамільярності як когнітивно-дискурсивного феномена, що є складником комунікативної поведінки. **Завдання:** визначити модус фамільярності як конституента національної комунікативної поведінки; зіставити дефініції фамільярності в лексикографічних джерелах української і німецької мов; висвітлити когнітивно-дискурсивний характер функціонування й реалізації модусу фамільярності як різновиду семіотичних модусів комунікативної поведінки.

Об'єктом вивчення запропонованої розвідки є модус фамільярності, а предметом – когнітивно-дискурсивний характер його функціонування й реалізації у комунікативній поведінці.

Методологія та методи дослідження.

Феномен фамільярності в лінгвістичній науковій традиції ставав об'єктом і предметом досліджень багатьох науковців, які розглядали його з різних ракурсів, залежно від проблематики досліджень – від традиційного лінгвостилістичного розуміння [7; 9; 12; 14] до сучасного прагматичного, когнітивно-семіотичного і дискурсивного аспектів [1; 2; 5; 11; 13].

Для досягнення поставленої мети з-поміж загальнонаукових методів *індукції* та *дедукції*, емпірико-теоретичних *методів аналізу* та *синтезу*, що дали можливість осмислити й узагальнити відповідний теоретико-методологічний матеріал, сформулювати висновки, у розвідці також використані спеціальні лінгвістичні методи – *лінгвістичного спостереження, описовий, зіставний, контекстуально-інтерпретаційний, метод критичного дискурс-аналізу*.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Термінологічну дефініцію «модус фамільярності» пропонують В. Глушак та І. Корольов, розширюючи таким чином сутнісні

характеристики когнітивно-дискурсивного феномена фамільярності, виходячи за межі традиційного лінгвостилістичного розуміння цього поняття, яке тривалий час домінувало в мовознавчій науці, базуючись на ціннісно-нормативних і соціально-етичних аспектах поведінки, маркованих недотриманням встановлених у суспільстві етичних і етикетних правил [5]. Модус комунікативної поведінки дослідники пропонують розглядати як концептуальне утворення у сукупності пресупозицій [1] або як ментальний складник національної комунікативної поведінки – когнітивно-семіотичні структури свідомості носіїв конкретної мови – представника свого менталітету і національного характеру – разом із пресупозиціями, які визначають спосіб контактування комунікантів у конкретних дискурсивних практиках [4, с. 12]. Так, у межах фамільярного комунікативного стилю акцент робиться на прагматичному потенціалі відповідної комунікативної дії/поведінки, репрезентованої дискурсивними практиками окремої мовної особистості (індивідуальне) чи узагальненої певної лінгвоспільноти (колективне).

Сформулюємо визначення модусу фамільярності, спираючись на розуміння Л. Фанаквою цього когнітивно-дискурсивного феномена, який є універсальним когнітивно-семіотичним і дискурсивно-прагматичним конститuentом національної (індивідуальної/колективної) комунікативної поведінки, що позначається «навмисним (або ненавмисним) відхиленням від статусної ієрархії і виявляється в необґрунтованому скороченні комунікативної дистанції з партнером у процесі спілкування» [5, с. 10].

Орієнтуючись на відповідні погляди в розумінні модусу фамільярності, можна визначити сутнісні характеристики цього когнітивно-дискурсивного феномена, формування якого безпосередньо пов'язане з індивідуальною/колективною мовною/комунікативною свідомістю певної лінгвоспільноти загалом і її представника зокрема в рамках конкретного моно- чи полікультурного дискурсивного простору.

Вихід за межі традиційного лінгвостилістичного підходу у вивченні феномена фамільярності відбувся в контексті становлення й розвитку когнітивно-дискурсивної парадигми, коли, окрім результату/перлокуції/наслідків інтеракції, до уваги дослідників переважно потрапляють питання онтології, гносеології, знакового статусу певного явища дійсності.

Отже, розглядаючи модус фамільярності саме в когнітивно-дискурсивному ракурсі, постають питання про продукування цього феномена мовною/комунікативною свідомістю, про його кодування як знакового конструкта певної локальної/національної/міжкультурної семіосфери. Лише після аналізу феномена фамільярності на рівні

когніції можна розглядати власне результат цих когнітивно-семіотичних процесів, що функцієє з наявним прагматичним потенціалом у конкретному моно- чи полікультурному дискурсивному просторі.

У мовознавчій площині, здебільшого у лінгвостилістичному ракурсі досліджень, тривають дискусії щодо природи визначення феномена фамільярності, а власне: чи вважати словникову ремарку фамільярне вказівкою на емоційну характеристику лексем або маркером приналежності певної мовної одиниці до усного мовлення, розмовних дискурсивних практик, що функціують у неінституційній сфері спілкування. Так, Л. Коробчинська однією з перших в українському мовознавстві звернулась до вивчення феномена фамільярності, помітивши неоднозначне функціонування ремарки фамільярне у словниках української мови, в яких вона корелює з іншими ремарками емоційного змісту, як-от зневажливе, іронічне [9, с. 32].

Аналогічної думки дотримується російський лінгвіст О. Ємельянова, яка вважає словникову ремарку фамільярне складником емоційної сфери мовця [12, с. 51]. Натомість В. Телія постулює іншу дослідницьку позицію, у межах якої фамільярність розглядається як феномен «мовних (мовленнєвих/дискурсивних – В.Д.) вчинків, а не почуттів мовця» [13, с. 129].

На нашу думку, пропонуваній дослідницею погляд на онтологічний статус феномена фамільярності вже виходить за межі традиційного лінгвостилістичного ракурсу, торкаючись когнітивно-семіотичного і комунікативно-прагматичного аспектів, адже в такому розумінні словникова ремарка фамільярне, як і ремарки урочисте, грубо-просторічне тощо, мають стосунок уже до типу спілкування, особливостей його продукування, власне процесу та результату, а не стилістичних характеристик висловлювання, пов'язаних із емоційністю.

Крім того, у «Перспекті тлумачного словника української мови» (1958) подане пояснення щодо вжитку самої ремарки: «фам.» – фамільярне слово, що може бути вжито в усній розв'язній, «панібратській» розмові [23]. У цьому контексті не завжди зрозумілою видається стилістична диференціація слів, маркованих у рамках одного словника як фамільярне або вульгарне, грубе. У сучасній українській лексикографії спостерігаємо тенденцію, відповідно до якої укладачі словників відмовляються від ремарки фамільярне, замінюючи її на близькі за значенням позначки – груб., груб.-прост. тощо [22; 23].

З огляду на сформовану візію наших подальших досліджень, пов'язану з аналізом модусу фамільярності комунікативної поведінки представників німецької та української лінгвокультур у когнітивно-дискурсивному ракурсі, звернемось до розуміння об'єкта пропонованої розвідки передусім у мовознавчій площині Німеччини й України.

Так, спираючись на погляд Р. Газізова стосовно феномена фамільярності в німецькій комунікативній культурі та на концепцію стилістичних пластів мови, спробуємо висвітлити специфічний когнітивно-дискурсивний характер функціонування модусу фамільярності. У різних лінгвокультурах наявні слова зі стійким додатковим семантичним забарвленням, які умовно можна поділити на три пов'язані між собою і нерідко взаємозумовлені групи [8, с. 207]. До першої належать слова, забарвлення яких зумовлене відношенням до літературної норми мови, а утворені ними стилістичні засоби можна визначити як стилістичні пласти мови (нім. *Stilschichten*).

Другу групу становлять слова, забарвлення яких визначається узуальним використанням їх у певних сферах і ситуаціях спілкування (офіційна, політична, наукова і т. і.) (нім. *Stilfärbung*), що є знаками-конструктами специфічних дискурсивних практик різних типів комунікативної поведінки (спільноти за фаховою/спеціальною/професійною, гендерною ознаками тощо, декласовані елементи соціуму, представники аристократичної/політичної/ділової еліт і т. ін.). Саме такі слова, на нашу думку, формують модус фамільярності дискурсивних практик, оскільки мають не лише номінативно-денотативне значення, а й додаткове виразне забарвлення функціонального і соціального характеру.

До третьої групи слів, що є знаками-конструктами когнітивно-семіотичного модусу фамільярності, належать мовні/мовленнєві/дискурсивні одиниці з емоційно-експресивним забарвленням з полісемантичним змістом. Як правило, це емоційно-оцінні слова, в яких аксіологічний компонент має різний ступінь інтенсивності, індекс яскравості й виразності суб'єктивного змісту й відповідного стилю [7, с. 116].

У лінгвостилістиці традиційною вважається запропонована М. Брандес диференціація трьох рівнів емоційно-експресивного забарвлення лексики, згідно з якою виокремлюються три стилі спілкування – нейтральний (*der neutrale Stil*, високий (*der gehobene Stil*), знижений (*der gesenkte Stil*) [14, с. 352]. Для нейтрального стилю характерною є відсутність будь-якого емоційно-експресивного забарвлення з одночасною наявністю певної суб'єктивної модальності висловлювання, часто вираженої в контексті звичної повсякденної мовленнєвої взаємодії, зокрема й вживанням лексики у переносно-розширених значеннях [15, с. 351]. Власне контекст і дискурсивний простір комунікативної взаємодії з усіма його особливостями, а також соціальні/статусні, гендерні, вікові, професійні, спеціальні/фахові тощо характеристики співрозмовників регламентують можливість реалізації модусу фамільярності в межах нейтрального стилю спілкування. Сфера функціонування високого стилю передбачає користування

«правильною», «чистою», «відшліфованою», «піднесеною» нормативною/літературною мовою (normalsprachlich), що використовується в особливих урочистих випадках [15, с. 351]. На нашу думку, когнітивно-семіотичний модус фамільярності може корелювати з високим стилем спілкування лише в поодиноких випадках і залежить не лише від дискурсивного простору окремої лінгвокультури, а й від конкретних умов і обставин мовленнєвої взаємодії.

У традиційному лінгвостилістичному розумінні феномен фамільярності співвідносять зі зниженим стилем, оскільки саме в ньому вживається розмовна лексика, зокрема й фамільярна, територіальні й соціальні діалекти – діалектизми, сленг/жаргон, просторіччя, професіоналізми, вульгаризми, лайливі слова/інвективи. У межах зниженого стилю лексику можна диференціювати стосовно літературної норми як літературно-розмовну (*literarisch-umgangssprachlich*), фамільярну – просторічно-грубу (*salopp-vulgar, grob*) [15].

В академічному тлумачному словнику української мови фамільярність визначається як «фамільярний учинок, жест, розв'язне, безцеремонне звернення до когось і т. ін.; панібратство» [20]. Ця словникова стаття також спрямовує читача ознайомитись із прикметниковою формою «фамільярн-ий», -а, -е – «надміру невимушений, розв'язний, безцеремонний; панібратський» [19]. В українській лексикографічній практиці, яка віддзеркалює особливості комунікативної культури, когнітивно-семіотичний модус фамільярності має переважно негативну конотацію. Тут варто згадати цитату з доробку Івана Нечуя-Левицького про навчання в духовній семінарії: «Половина моїх товаришів були великороси, але було чимало сербів, були й болгары, молдавани, й греки, й грузини. Великороси здивували мене своєю грубістю й якоюсь грубою мужичою фамільярністю. Між ними були дуже дикі натури, десь аж з-за Волги: вони говорили на кожного ти, хоч бачили чоловіка вперше ввічу, і ні з сього ні з того гнули лайку по-московській просто тобі ввічу, наче компліменти говорили, аж чудно було слухати» [20].

Когнітивно-семіотичний модус фамільярності в українському дискурсивному просторі поширений переважно в неінституційному спілкуванні, але трапляється і в комунікативній поведінці інтерактантів, об'єднаних за професійною приналежністю, фаховими інтересами і спеціальними зацікавленнями. Часто-густо прагматичний потенціал модусу фамільярності спрямований на співрозмовників різного гендеру, які молодші за віком або нижчі за соціальним статусом. Натомість відповідний характер міжособистісної взаємодії не завжди суперечить принципам кооперативного спілкування, але все ж таки може спричинити конфліктну ситуацію, щонайменше – незручність

і делікатність умов процесу інтеракції. Нерідко можемо помітити реалізації модусу фамільярності у мовленнєвій взаємодії з працівниками сфери обслуговування тощо. Іntenційність і перлокутивний вплив відповідних випадків комунікативної поведінки представників німецької і української лінгвокультур потребуватиме спеціального аналізу в подальших розвідках, адже загальний намір навмисного зближення/інтимізації з людиною, нижчою за соціальним статусом чи молодшою за віком, може позначатись не лише універсальними константами, але й специфічними домінантами мовної свідомості.

На відміну від української мови, лексема *familiär* у німецькій мові є полісемантичною і одна з її дефініцій має протилежне значення. Наприклад визначення німецького словника DWDS “*die Familie betreffend, vertraut, zwanglos, im 16. Jh. in der Form familiar, von lat. familiāris “zum Haus gehörig” entlehnt. Später (18. Jh.) entwickelt sich unter Einfluß von frz. Familier die heute gültige Form familiär ...*” [17]. Етимологічно *familiär* походить від *familie* (сім'я) ще з XVI століття (форма запозичена з латинської мови *familiāris* (те, що належить дому), а надалі, у XVIII столітті, під впливом французької *familier* стає вже відомою на сьогодні формою *familiär* (сімейний).

У лексикографічних працях німецької мови зафіксовано й слова, близькі за значенням до лексеми *familiär*: *Vertrauen* – довіра, *Harmonie* – гармонія, *familiäre Atmosphäre* – сімейна атмосфера, *Geborgenheit* – піклування, *Seeleverwand* – спорідненість душ тощо [16]. Позитивну семантику лексеми *familiär* у німецькій лінгвокультурі засвідчує, зокрема, й поширена назва пансіону “*Familiäre Pension*” – «Пансіон сімейного типу», або ж переклад поширеного в розмовному дискурсі словосполучення *aus familiären Gründen* – за сімейними обставинами.

Друге значення лексеми *familiar* корелює із семантикою фамільярності в українській мові і є одиницею відповідного синонімічного ряду – *taktlos* – безтактний, *kunpelhaft* – побратимський та *plumpvertraulich* – безтактно-довірливий у німецькому словнику: “... *als aufdringlich empfundene Art vertraulich*” [17] – ... сприймається як нав'язування довірливих стосунків; *Die Atmosphäre ist familiär, Hierarchien gibt es nicht, selbst die Dozenten werden mit Vornamen angeredet* – панувала фамільярна атмосфера та відсутність ієрархії, навіть самих доцентів називали по імені [17].

Відповідну семантику когнітивно-семіотичного модусу фамільярності в німецькій лінгвокультурі можна проілюструвати прикладами з відомих німецьких газетних та журнальних видань: *Das soll **Familiarität** erzeugen und ist doch eher eine Masche* – це мало б бути **знайомство**, а вийшло, скоріше, шахрайство [24]; *Es roch nach*

*Bier und Würstchen und einer unwiederbringlichen **Familiarität*** – пахне пивом, ковбасками та безповоротною **фамільярністю** [25]; *Man muss nicht viel Fantasie aufwenden, um vorauszusagen, dass die neue **Familiarität** ausgesprochen traditionalistisch sein wird* – не потрібно багато фантазії, щоб дійти висновку, що **фамільярність** згодом стане геть традиційною [26]; *In den fünf Jahren seit der Existenz der Einrichtung hat ein konstantes Team das Prinzip der **Familiarität** praktiziert* – протягом п'яти років існування команда практикувала **дружно** (сімейну) атмосферу [27].

В українській лінгвокультурі когнітивно-семіотичний модус фамільярності, як і семантика лексеми *фамільярність*, засвідчений у словниках, переважно негативно маркований і не передбачає жодного значення, пов'язаного із сімейними/близькими стосунками. Семіотичний статус модусу фамільярності закріпився в мовній/комунікативній свідомості представників української лінгвокультури як знак психологічного захисту, невихованості, демонстрації агресії, навмисної спроби принизити інших, або ж бажання продемонструвати дружні стосунки, що нерідко межують з недостатнім рівнем вихованості [6]. Дискурсивні практики з домінантним модусом фамільярності часто вживаються в комунікативній поведінці з метою вираження негативного ставлення до осіб, дій, предметів і явищ дійсності з використанням мовних одиниць, що відрізняються, зокрема, й грубуватою емоційністю: *дівуля, жерунка, зятьок, курдупелька, мамуня, молодчага, насточортити, пузо, шановний* [18, с. 31].

Необхідно також зауважити і про явище асиметричного дуалізму дискурсивних практик як знаків мовної/комунікативної свідомості, які вживаються в межах когнітивно-семіотичних модусів фамільярності і ввічливості, що спостерігаємо у звертаннях на кшталт *дорогий, любий, шановний, жіночка* (у німецькій мові: *Fräulein, Schatz, Lieber*) тощо, коли їхня семантика і прагматика залежать від багатьох характеристик процесу взаємодії інтерактантів – соціального статусу, віку, гендеру, близькості стосунків і т.д.

Варто зазначити і про можливу позитивну маркованість, експліковану дискурсивними практиками з домінантним фамільярним модусом, яка надає комунікативній поведінці певної інтимно-дружньої атмосфери з так званим «легким» експресивно-емоційним забарвленням. Йдеться про фамільярно-дружнє, фамільярно-пестливе, фамільярно-шанобливе спілкування, яке може виявлятися у таких дискурсивних практиках, як: *друзяка, дурник, мамуня* (у німецькій мові: *Kumpel, Dummkopf, Mutti*) і т.п.

Реальні ситуації повсякденного спілкування, на думку В. Глушака, мають більш складний структурний простір, ніж традиційна

сфера розмовної, неофіційної інтеракції, що представлена виключно комунікативною поведінкою з неформальними звертаннями [1, с. 9]. Тут варто акцентувати на сьогоденному діджиталізованому спілкуванні онлайн-форумів, частому переході на «ти» в робочій атмосфері, що зумовлює розчинення інституційного дискурсивного простору шляхом домінування в комунікативній свідомості констант сімейної, дружньої атмосфери. Відповідно, до групи колег або співрозмовників прийнятними є звертання на кшталт *Meine Herren!* – *Панство!*, *Liebe Freunde!* – *Любі друзі!*, *Meine Herrschaften!* – *Шановні добродії та добродійки!*, які засвідчують когнітивно-семіотичний модус фамільярності у дискурсі повсякденної комунікації, що сприяє дружній/інтимізованій атмосфері спілкування, оскільки враховує прагматичні, психологічні та соціальні фактори взаємодії.

У цьому контексті, спираючись на проведений Р. Газізовим ґрунтовний аналіз комунікативної категорії ввічливості в німецькій лінгвокультурі, слід згадати про зв'язок «когнітивно-семіотичного модусу фамільярності» (В.Д.) зі стратегією позитивної ввічливості як проявом уваги, піклування, симпатії, заохочення у розмові та стратегією негативної ввічливості й перебільшення, а також закликання до спільних дій, що передбачає використання епістемічних мовних засобів, а також семантичної мінімізації імпозиції, імперсоналізації, демонстрації поваги, ввічливого песимізму, вибачення тощо [11, с. 9]. Найбільш характерними мовними засобами, які виступають у ролі модифікаторів у німецькій мові, є деякі прислівники: *sehr* – дуже, *viel* – багато, *wenig* – мало; прикметники, які слугують складом форми привітання та прощання: *Herzlichen Dank!* – *Сердечно дякую!*, *Wunderschönen Abend!* – *Прекрасного вечора!*; модальні дієслова для вираження ввічливого прохання, пропозиції: *Möchtest du einen Kaffee?* – *Можливо, ти хочеш кави?*, *Darf ich Sie bitten?* – *Можна Вас попросити?*; безособові конструкції *Es ist unglaublich!* – *Важко повірити!*, *Das merkt man* – *Помітно* [11, с. 24–25].

Когнітивно-семіотичний модус фамільярності в німецькій лінгвокультурі також може корелювати з бажанням комунікантів зберегти так зване «позитивне обличчя» співрозмовника за допомогою прояву підвищеної уваги, симпатії, зацікавленості у спілкуванні [11, с. 9].

Когнітивно-семіотичний модус фамільярності в дискурсивній реалізації може стати чинником порушення принципів кооперативного спілкування, адже в процесі інтеракції його прагматичний потенціал може спричинити відчуття дискомфорту для співрозмовника, з урахуванням як соціокультурного, так і психоемоційного факторів. Неврахування лінгвокультурного, соціального, психологічного та особистісного контекстів, як і звичайне неочікуване

фамільярне звертання, можуть зумовити порушення кооперативності у процесі взаємодії, звести нанівець весь загальний позитивний контент інтеракції і призвести до проміжного та/або конфліктного характеру моно- або міжкультурного спілкування. Функціонування й реалізація когнітивно-семіотичного модусу фамільярності в комунікативній поведінці з інтенцією наближення, інтимізації часто-густо не відповідає конкретним прагматичним реєстрам співрозмовників [2], що може створити як мінімальні, так і серйозні перешкоди для ефективної кооперативної комунікації надалі, зокрема зумовити відсутність стимулу в майбутній взаємодії.

Висновки. Різновекторне дослідження модусу фамільярності як когнітивно-дискурсивного феномена не може бути забезпеченим методологічно-методичним арсеналом лінгвостилістики та передбачає залучення термінологічного апарату та інструментарію міждисциплінарних мовознавчих напрямів – лінгвосеміотики, лінгвокогнітології, психо- і соціолінгвістики, лінгвокультурології, еколінгвістики, гендерної лінгвістики тощо. Таким чином, модус фамільярності як когнітивно-дискурсивний феномен є складником національної комунікативної поведінки, який формується індивідуальним/колективним інтерактантом на рівні когніції, продукує знакові (не)вербальні конструкції мовної/комунікативної свідомості та дозволяє реалізувати прагматичний потенціал міжособистісної взаємодії в умовах певного моно- і міжкультурного дискурсивного простору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глушак В.М. Лингвопрагматический аспект речевого поведения коммуникантов в ситуациях повседневного общения (на материале немецкого языка) : автореф. дис. ... д-ра филол. наук : 10.02.04. Москва. 48 с.
2. Корольов І.Р. Когнітивно-комунікативна категорія кооперативності в міжособистісному спілкуванні. *Studia Linguistica* : збірник наукових праць. Київ : Видавн. дім Дмитра Бураго, 2014. Вип. 8. Ч. 2. С. 369–375.
3. Корольов І.Р. Семіотичні модуси ввічливості, толерантності та фамільярності національної кооперативної комунікативної поведінки. *Проблеми семантики слова, речення та тексту* : збірник наукових праць. Київ : Логос. 2016. Вип. 37. С. 62–73.
4. Корольов І.Р. Національна кооперативна комунікативна поведінка: лінгвокогнітивний і дискурсивний виміри : автореф. дис. ... д-ра филол. наук : 10.02.15. Київ : Київський національний університет імені Тараса Шевченка. 37 с.
5. Фанакова Л.В. Прагматические особенности фамильярного стиля коммуникации в русской и американской коммуникативных культурах : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.20. Екатеринбург : Уральский государственный педагогический университет. С. 9–11.
6. Ткаченко Д. Что такое фамильярность. URL: dnevnik-znaniy.ru/psixologiya/chto-takoe-familyarnost.html (дата звернення: 24.05.2021).

7. Riesel E. Der Stil der deutscher Alltagsrede. Москва : Высшая школа. 1964. 315 с.
8. Riesel E. Schendels E. Deutsche Stilistik. Москва : Высшая школа. 1975. 315 с.
9. Коробчинська Л.А. Розмовна і просторічна лексика української мови та її ремаркування в словниках. *Лексикографічний бюлетень*. Вип. 9. С. 41–55. URL: ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/2688?show=full (дата звернення: 24.05.2021).
10. Коробчинська Л.А. Лексика розмовної мови. *Питання мовної культури*. Київ : Наукова думка. 1968. Вип. 2. С. 3–14.
11. Газизов Р.А. Коммуникативная категория вежливости в немецкой лингвокультуре (ситуативно-стратегический анализ). Уфа : РИЦ БашГУ. 342 с.
12. Емельянова О.Н. Эмоционально-экспрессивная характеристика в толковых словарях. *Журнал Сибирского федерального университета*. Красноярск, 2009. Т. 2. С. 49–57.
13. Телия В.Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц. Москва : Наука. 1986. 141 с.
14. Брандес М.П. Стилистический анализ. Москва : Высшая школа. 1971. 190 с.
15. Брандес М.П. Стилистика текста : теоретический курс. Москва : Прогресс-Традиция, 2008. 204 с.
16. DUDEN. URL: www.duden.de/rechtschreibung/Familiaritaet (дата звернення: 24.05.2021).
17. DWDS. URL: www.dwds.de/wb/familiär#d-1-1 (дата звернення: 24.05.2021).
18. Проспект тлумачного словника української мови / упоряд. П.Й. Горецький. Київ, 1958. 79 с.
19. Український тлумачний словник. URL: slovnuk.ua/index.php?sword=фамільярний (дата звернення: 24.05.2021).
20. Академічний тлумачний словник української мови. URL: sum.in.ua/familjarnist (дата звернення: 24.05.2021).
21. Цитати автора, Іван Нечуй-Левицький. URL: babel.ua/texts/61701-103-rokitomu-pomer-ukrajinskiy-pismennik-ivan-nechuy-levickiy-zgaduyemo-citativtora-kaydashevoji-sim-ji-pro-movu-ukrajinskiy-narod-i-remeslo-pismennika (дата звернення: 24.05.2021).
22. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000 / уклад. та голов. ред. В.Т. Бусел. Київ, Ірпінь : Перун, 2005. URL: irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0000989 (дата звернення: 24.05.2021).
23. Сучасний словник української мови: у 20 томах / за ред. В.М. Русанівського. Київ : Наукова думка, 2010. Т. 1. URL: irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001850 (дата звернення: 24.05.2021).
24. Süddeutsche Zeitung, 01.03.2003. URL: www.historische-zeitungen.de/Zeitungen-01.03.2003.php (дата звернення: 24.05.2021).
25. Der Tagesspiegel, 11.03.2004. URL: www.tagesspiegel.de (дата звернення 24.05.2021).
26. *DieZeit*, 09.12.2002. Nr. 49.
27. URL: ww.zeit.de/zustimmung?url=https%3A%2F%2Fwww.zeit.de%2F2000%2F49%2Findex (дата звернення: 24.05.2021).
28. Süddeutsche Zeitung, 21.10.1997. URL: chroniknet.de/extra/was-war-am/?ereignisdatum=21.10.1997 (дата звернення: 24.05.2021).